

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 18.

Tisdagen den 2 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 140, angående försäljning av Vadstena krigsmanshuskassa tillhöriga hemmanet 1 mantal Övertorp nr 2 Östergården i Bjälbo socken av Östergötlands län.

Justerades protokollen för den 25 och den 27 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 47, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 50, till Konungen angående viss utredning rörande de med statslån understödda järnvägsaktiebolagens räkenskaper; samt
nr 51, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 1 A och B, 3 A och B, samt 26—28, jordbruksutskottets utlåtanden nr 22 och 23 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Herr *Reuterskiöld* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr greve och talman! Jag tillåter mig föreslå, att det bland nu för första gången bordlagda ärenden sist upptagna särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till nationernas förbund, måtte på morgondagens föredragningslista upptagas såsom första ärende.

Denna hemställan bifölls.

*Interpellation
ang. åtgärder
mot den s. k.
spanska sju-
kans utbred-
ning.*

Ordet lämnades nu till herr Rosén, som anförde: På vissa platser i övre Norrland har »spanska sjukan» gripit omkring sig på ett fruktansvärt sätt. I en mängd hem ligga samtliga familjemedlemmar svårt sjuka, ofta utan möjlighet att erhålla hjälp. I en del byar ligger hela befolkningen insjuknad, varigenom icke ens den hjälp som eljest skulle kunna lämnas av friska grannar står till buds.

I en del landskommuner, där epidemien härjar med stor våldsamhet, har varken läkare eller sjuksköterska funnits att tillgå, och först efter upprepade telegrafiska framställningar från kommunerna har kungl. medicinalstyrelsen lyckats förmä några få medicine kandidater och sjuksköterskor att bege sig till de av farsoten värst hem-sökta socknarna.

I Arvidsjaur, som den 1 januari 1919 hade 7.005 invånare, upp-gives antalet sjukdomsfall uppgå till omkring 1.800, och döden hade på några dagar skördat 48 människoliv. I Arjeplog, som nyss-nämnda dag hade 3.173 invånare, hade under tiden 13—29 februari ej mindre än 63 dödsfall inträffat, samtliga i skogslojor och mindre byar i den vidsträckta socknen. Först den 22 februari, sedan epi-demien gripit omkring sig oerhört och en mängd dödsfall inträffat, förordnade kungl. medicinalstyrelsen en ung läkare och en sköterska att resa till Arjeplog, som förut saknade både läkare och sköterska. Men vad skall en läkare och en sköterska kunna uträtta inom ett område, som till arealen är nästan lika stort som Skåne och Halland tillsammans, men saknar kommunikationer.

Förhållandena äro likartade på många platser, ehuru epidemien icke någonstades härjat så våldsamt som i de nyssnämnda socknarna. I Umeå beräknas antalet sjukdomsfall uppgå till 800—900 och an-talet dödsfall var till och med den 1 mars ej mindre än 35, varav 10 inträffade den 27 februari. För vården av de sjuka finnas tre lä-kare, men inom deras verksamhetsfält, som omfattar även landsbyg-den, uppgår invånareantalet till i runt tal 30,000.

Kungl. medicinalstyrelsens chef har i dagarna meddelat pressen att för närvarande alla platser, från vilka inkommit framställning om läkarhjälp mot spanska sjukan, nu fått läkare. Då medicinal-styrelsen alltså synes anse sig hava uppfyllt alla rimliga fordringar, kan det måhända ej vara ur vägen att söka visa, huru förhållan-dena skulle te sig i huvudstaden, om epidemien härjade här på samma sätt som i de båda norrbottniska lappmarkskommuner, som genom medicinalstyrelsens behjärtade ingripande numera erhållit läkare.

Om spanska sjukan griper omkring sig lika svårt i Stockholm som i Arvidsjaur, skulle i huvudstaden finnas 105,000 sjukdoms-fall. Om i Stockholm funnes en läkare per 7.000 invånare, såsom i Arvidsjaur under epidemiens svåraste tid, skulle för vården av dessa 105,000 sjuka finnas ett 60-tal läkare. Och dock vore huvudstaden mångdubbelt lyckligare lottad än Arvidsjaur's socken, enär befolk-ningen i Stockholm är spridd över en areal av blott 137 kvkm. med utmärkta kommunikationer, medan Arvidsjaur's befolkning är spridd över en areal, som är betydligt större än Uppsala län, men saknar så gott som alla kommunikationsmedel. Om spanska sjukan skör-

dade proportionsvis lika många offer i Stockholm som i Arjeplog, skulle i huvudstaden inträffa omkring 8,500 dödsfall under loppet av 14 dagar. Vilket skri av förbittring skulle ej uppstå, om ledningen av landets sjukvårdsväsen skulle anse sig ha gjort nog genom att för bekämpande av en så omfattande epidemi ställa till förfogande inalles 60 läkare och 60 sköterskor.

På förfrågan av Svenska Morgonbladet har generaldirektör Buhre förklarat, att medicinalstyrelsen gjort allt vad i dess makt stod för att få läkare till Norrland. Vädjan har utgått till manliga såväl som kvinnliga läkare, men utan resultat. *Läkarna vilja inte till Norrland.* Anledningen till deras vägran uppgives vara den, att riksdagen varit för njugg mot läkarna. Visserligen har generaldirektör Buhre icke kunnat förneka, att det dagarvode av 40 kronor, som erbjüdes en ung medicine kandidat är en förmån, men denna förmån hjälper inte, ty den kommer för sent. Generaldirektör Buhres påstående, att läkarna ha för små inkomster, har i läkartidningen motsagts av provinsialläkaren i Råneå, som påstår att inkomsten är god. Riktigheten av sistnämnda uttalande bestyrkes av taxeringen för år 1918, som utvisar att av de fåtaliga provinsialläkarna i Västerbottens län ej mindre än sex hade större inkomst än medicinalstyrelsens chef.

Läkaren vid länslasarettet i Umeå, d:r K. H. Giertz, har i ett nyligen offentliggjort uttalande i Norrlands läkarfråga yttrat bl. a.: »Kan staten ej på frivillighetens väg skaffa läkare hit, så måste andra medel försökas — den saken har länge stått klar för mig, och det är mig också ett behov att offentligen få utsäga detta, även om det skorrar i många kamraters öron.» D:r Giertz anser tvångskommendering av läkare nödvändig. Även Arjeplogs kommunalfullmäktige ha i dagarna anropat regeringen om tvångskommendering av läkare. Men generaldirektör Buhre förklarar, att detta förslag är omöjligt att realisera. Och dock trodde man, att kungl. medicinalstyrelsen, som så framgångsrikt kämpat för införande av tvång mot alla svenka medborgare, skulle vara särskilt tilltalad av sådana åtgärder, även när det kunde gälla mycket rimliga anspråk på läkarkåren, anspråk som i varje fall icke sträckas så långt, att de kränka någons samvete eller ärliga övertygelse.

Medicinalstyrelsen påstår, att det råder brist på läkare. Detta förefaller ej vara riktigt. I Stockholm finnes en läkare på 1,066 invånare, i Malmö en på 2,236, i Göteborg en på 2,308, men i Väster-norrlands län en på 7,244, i Västerbottens län en på 6,644, och i Norrbottens län en på 5,332, allt enligt 1916 års statistik. Det är en jämnare fördelning av läkarna som erfordras. Att en sådan är nödvändig då epidemier härja, borde medicinalstyrelsen för länge sedan ha insett och på lämpligt sätt befrämjat. Men i stället får man det intrycket, att medicinalstyrelsen ställer sig förstående till läkarnas vägran att tjänstgöra i Norrland. Svenska läkare erbjüde sig frivilligt att ställa sig till utländska makters förfogande under kriget. Men de vägra att hjälpa det egna landets medborgare!

Den norrländska befolkningen har samma rätt att fordra sjukvård som Stockholms stads och andra landsdelars befolkning. Norr-

*Interpellation
ang. åtgärder
mot den s. k.
spanska sju-
kans utbred-
ning.*

(Forts.)

*Interpellation
ang. åtgärder
mot den s. k.
spanska sju-
kans utbred-
ning.*

(Forts.)

lands befolkning har hittills tåligt funnit sig i att i åtskilliga hänseenden av statsmakterna lämnas åt sitt öde, utom då det gällt att ekonomiskt utnyttja denna landsända, men detta folks tålamod befinner sig nu — såsom Arjeplogs kommunalfullmäktige också uttalat i sin åberopade skrivelse till regeringen — vid bristningsgränsen. Det är en absolut oeftergivlig fordran, att Norrlands sjukvårdsfråga löses och löses utan dröjsmål. Norrlands befolkning vet av egen rik erfarenhet, att statsmakterna icke bruka draga sig för undantags- och tvångslagstiftning, och samma befolkning kan icke finna någon rimlig anledning, varför tredskande läkare skola tillåtas att tjänstgöra allenast där de ha lust att tjänstgöra. D:r Giertz yttrade i sitt åberopade uttalande bl. a.: »Vad skulle vi läkare säga, om staten t. ex. ej skulle ha rätt att — även mot vederbörandes vilja — besätta järnvägs-, telegraf-, post-, lots-, fyr-, militär- och andra för staten nödvändiga tjänster, även om dessa ej lockade sökande, vilka som ordinarie ville förflyttas till en viss plats.» Så resonerar en läkare, och så resonerar hela Norrlands befolkning. Men medicinalstyrelsen tycker, att kravet är orimligt.

Då det nu visat sig, att medicinalstyrelsen icke förmår att ens bereda Norrlands befolkning nödortfölig sjukvård under den härjande farsoten, måste genom särskild lagstiftning möjlighet beredas att tvångskommendera sjukvårdspersonal till Norrland. Den Swartzska regeringen ville genom lagstiftning tvångskommendera män och kvinnor i åldern 16—60 år att hugga ved. Åtminstone lika angeläget synes vara att tillgripa ett sådant tvångsmedel, när det gäller räddande av människoliv. Därvid bör hänsyn tagas även därtill, att läkarna genom statens försorg erhållit sin utbildning. Det kan följaktligen icke anses såsom en obillig fordran, att de ställa sig till statsmakternas förfogande på de platser, där den härjande epidemien dagligen kräver ett stort antal offer, merendels människor i sina bästa år.

Röda-korsexpeditioner hava av Sverige utrustats och avsänts till andra länder, där sjukdomar av olika slag rasat. Här möter uppenbarligen inom det egna landets gränser ett behov lika behjärtansvärt som det, som på nyss nämnt sätt blivit fyllt, utan att något liknande ingripande låtit sig avhöra.

Med stöd av vad sålunda anförts tillåter jag mig värdsamt an hålla om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Har herr statsrådet uppmärksamheten fäst på den svårartade utbredning, som den s. k. spanska sjukan vunnit i vissa norrländska orter samt på den oerhörda brist på läkare och annan sjukvårdspersonal, som därunder gjort sig gällande?

2) Om så är fallet, har då icke herr statsrådet funnit dessa förhållanden påkalla omedelbara och i möjligaste mån effektiva åtgärder från de statliga hälsovårdsmyndigheternas sida för bristens avhjälpande?

3) Kan det förväntas att, därest herr statsrådet vid ett sådant övervägande skulle, för uppnående av mera tillfredsställande resultat,

finna rätt till tvångstransporter av läkare och annan sjukvårdspersonal till av epidemien härjade orter oundgänglig, lagförslag därom skyndsamligen blir utarbetat och förelagt riksdagen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 140.

Herr Lindhagen, som nu erhöi ordet, yttrade: Herr talman, mina herrar! Förliden lördag hade jag efter anmälan hos talmannen och med hans begivande gjort en resa till Kristiania. Jag hade också hos vederbörande utskott hemställt, att sådana utlåtanden, som föranletts av motioner, som av mig väckts, icke måtte inlämnas till kammaren i sådan ordning, att de till nämnda dag skulle hinna bli två gånger bordlagda och sålunda enligt gammal riksdagspraxis då föredragas. Lugn och trygg i medvetandet härom for jag, men när jag kom tillbaka, blev jag högeligen överraskad av att få veta, att två dylika utskottsutlåtanden, som i lördags endast varit upptagna såsom för första gången bordlagda, hade, emot all ordning och skick som praktiserats så länge jag åtminstone varit med i riksdagen, blivit omedelbart avgjorda. Enahanda olycksöde lär också ha drabbat ett par tre andra av kammarens ledamöter, av vilka åtminstone en sagt mig, att han gjort särskilda förberedelser för att kunna utveckla sina synpunkter i ett ämne, då detta i sedvanlig ordning skulle förekomma först vid morgondagens plenum.

Nu vill jag säga, att det måste finnas någon rättssäkerhet för riksdagens ledamöter, så att de över huvud taget kunna veta, när deras frågor skola förekomma till avgörande. Det är visserligen så, att det finnes föreskrift i riksdagsordningen, att när en fråga är bordlagd en gång, kan den avgöras, såvida den icke begäres på bordet. Men då det nu är på det sättet, att kamrarnas ledamöter icke få kännedom om vilka frågor som föreligga till avgörande förrän ärendena upptagits på den tryckta föredragningslistan, där man kan se, att de blivit bordlagda en gång — då den första bordläggningen sker, sker det ju i stor tysthet och endast muntligen uppe vid talmansbordet, så att det få vi ju inte någon kännedom om — då har det utbildat sig den praxis, att ärendena i regel och nästan alltid bordläggas två gånger. Talmännen i kamrarna bruka därvid själva tjänstgöra såsom bärare av denna praxis genom att säga: »Begärt på bordet, bordlägges». Det veta herrarna själva, att när ett utskottsutlåtande blivit bordlagt andra gången, detta icke skett därför, att ni för varje gång vänt er till talmannen och begärt, att det skulle läggas på bordet. Det har alltså utbildat sig en praxis, som tillgodoser alla rimliga anspråk på ärendenas sakliga behandling och ledamöternas rättssäkerhet. Undantagsvis har det visserligen hänt, att ett ärende blivit föredraget till avgörande efter endast en bordlägg-

Interpellation ang. åtgärder mot den s. k. spanska sjukans utbredning.

(Forts.)

Om vissa ärendens avgörande efter blott en bordläggning.

*Om vissa
ärendens av-
görande efter
blott en bord-
läggning.
(Forts.)*

ning, då det ansetts synnerligen brådskande, men även detta har ofta kommit som en överraskning och överrumpling, men vederbörande ha då skyllet på att ärendet varit brådskande. Jag kommer särskilt ihåg ett sådant fall i andra kammaren, då kriget utbrutit och det skulle beviljas ett extra anslag på 50 miljoner kronor. Detta ärende stod upptaget som bordlagt en gång på fredagens föredragningslista och jag och andra hade berett oss på att påföljande lördag gå upp och yttra oss i saken; men då hade partiledarna kommit överens med talmännen, att ärendet skulle anses så brådskande, att det ansågs nödvändigt att avgöra det på fredagen, och talmännen föredrogo det och utskottsutlåtandet godkändes, och vi hunno inte tänka oss för, innan klubban föll och saken var avgjord. Ärendet var naturligtvis i själva verket inte så brådskande, att det icke kunnat anstå med avgörandet till lördagen, men det var i alla fall en förevändning, under vilken man kanske dolde önskingar att förekomma en debatt.

Här finnes ingen sådan förevändning. Det är en fullkomligt ny praxis, som här införes och som gör tillståndet för kamrarnas ledamöter olidligt. Jag måste säga, att jag kände mig ännu mer betryckt, då jag talade med sekreteraren, som tycktes anse, att detta förfarande icke vore något att anmärka på, och som man också sagt vara den närmaste upphovsmannen till detsamma. Han förklarade nämligen, då jag frågade: Skall jag hädanefter behöva passa på alla fredagar och tisdagar, och även alla lördagar och onsdagar vid början av sammanträdet och begära utlåtanden över mina motioner på bordet? — »Ja, det är nog säkrast, att borgmästaren gör det, eller också ber någon annan ledamot av kammaren göra det.» Herrarna förstå, vilket tillstånd som bleve följden härav; och ni förstå, att det är en enväldsmakt man på detta sätt försöker införa här. Och vi förstå, att världen kommer alltid på sned varhelst det inte sker så, som Confucius säger, att man tillämpar makt med »ädelmod och mildhet», utan man tvärtom begagnar den till att trakassera folk så mycket som möjligt. På det sättet alstras bara hat och förbittring i stället för att man skulle få en saklig behandling av frågorna och få samförstånd människorna emellan.

Nu är man fullkomligt hjälplös. Man är i händerna på denna nya praxis, och jag får väl hädanefter ställa mig på talarstolen, om jag har tid, och ropa på bordläggning varenda gång ett sådant en gång bordlagt ärende föredrages — om man nu skall underkasta sig en så oerhörd trakassering.

Jag vill till en början ha anmält denna sak: men — ehuru det kan hända icke lyckas, då alla böja sig för och äro slavar under makten — eftersom detta är en under riksdagen timad händelse, som säkerligen saknar all motsvarighet i vår konstitutionella praxis, ämnar jag, då man väl bör ha rättighet därtill i anledning av denna nu under riksdagen timade händelse, väcka en motion och få den remitterad till konstitutionsutskottet i syfte att i grundlagarna få infört ett värn för de enskilda medborgarnas rättigheter i denna riksförsamling.

Tisdagen den 2 mars.

7 Nr 18.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,32 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.